

ሰሞኑን በመንግሥት ሠራተኞች የደመወዝ ጭማሪ ተከትሎ በዋጋ ጭማሪ እየታየ መሆኑን ሸማኞች እየገለጹ ነው። የዳበረ ነፃ ገበያ ኢኮኖሚ ስርዓት በሰፊነባቸው ሀገሮች አላግባብ የዋጋ ጭማሪን በዋነኝነት የሚታገሉ ሸማኞች እና የሸማች ማህበራት ናቸው።

## 1 ሸማች እና የሸማች ማህበራት ምን ማድረግ አለባቸው?

### 1.1. ሸማቹ ማዳበር ያለበት እሴቶች እና ኃላፊነቶቹ?

ፍትሃዊ እኩል ተጠቃሚነት ያለው የኢኮኖሚ እና ማህበራዊ ሥርዓት ለመዘርጋት ሸማች የሚከተሉትን እሴቶች ማዳበር አለበት።

ሸማች የሆነው ሠራተኛ፣ባለሙያዎች፣የንግድ ሰዎች፣ኢንቨስተሮች ገንዘብ የሚያገኙት ለፍተው ግረው ነው። ይህ በልፋት የተገኘ ገንዘብ የሸማቹን የመግዛት አቅም የሚያሳድግ መሆን አለበት። በሌላ አባባል የሸማቹ ገንዘብ ተገቢውን ዋጋ ማግኘት አለበት። ሸማቹ ጥሮ ግሮ ያገኘውን ገንዘብ ያገኘውን ሁሉ ሳያመርጥ በመግዛት እና አባካኝ የወጪ ልምድን በማስወገድ ገንዘብ ትክክለኛ ዋጋ እንዲኖረው የማድረግ እሴት ማዳበር አለበት። ሸማች ከመግዛቱ በፊት ምርት /አገልግሎት/ እንደሚያስፈልገው እርግጠኛ መሆን አለበት። ስለሚገዛው እቃ ምርት /አገልግሎት/ በቂ እና ትክክለኛ መረጃ ማግኘት አለበት። አንድ እቃ /ምርት/ ከመግዛቱ በፊት የተለያዩ የገበያ አማራጮችን ማየት ያስፈልጋል። የንግድ ውድድርና ሸማኞች ጥበቃ ባለሥልጣን በየቀኑ ከአለምአቀፍ ገበያ እየሰበሰበ እና እያጠናቀረ በብሔራዊ ሬድዮ፣ በኤፍኤሞች እያስተላለፈ ስለሆነ እንደመነሻ መጠቀም ይቻላል።

የንግድ እቃ ወይም የአገልግሎት ዋጋ የጥራት ደረጃ እና አጠቃቀም እንዲሁም ከሚሰጡት ጠቀሜታ አንፃር ከሌሎች ተወዳዳሪ የንግድ ዕቃዎች ወይም አገልግሎቶች ጋር ሸማቹን የማወዳደር ባህል ሊያዳብር ይገባል።

በተጨማሪም ሸማቹ የአንዱ ሸቀጥ ዋጋ ሲጨምር ሌላ ተተኪ ሸቀጥ (Substitute Good) መጠቀም መልመድ አለበት። ለምሳሌ፣ ቡና ሲወደድ ሻይ ሲወደድ ሻይ መጠጣት ሊሆን ይችላል። የፍላጎት ለውጥ በማድረግ በተወደደው ሸቀጥ ላይ ተፅዕኖ ማሳደር ይቻላል። ለምሳሌ በቀላሉ

ሊበላሹ የሚችሉ ምግቦች ሙዝብርቱካን፣ ሥጋ ከመጠን በላይ ከጨመሩ ሸማቹ boycott ማድረግ ይገባቸዋል።

ኮካ ሲወደድ ፔፕሲ፣ ፔፕሲ ሲወደድ ኮካ መጠጣት ዋጋን ለማረጋገጥ ይረዳል። ይህ በሌላ አባባል የኤሌክትሪክ ኃይል ነዳጅ ሲወደድ ለማረጋገጥ ይረዳል። ይህ በሌላ አባባል ከነዳጅ የሚገኝ የኤሌክትሪክ ኃይል ሲወደድ ከውሃ፣ ከነፋስ፣... ኃይል እንደመጠቀም ማለት ነው።

ሁለተኛው ሸማቹ ማዳበር ያለበት እሴት ለሕዝብ ዋጋ መስጠት ነው። የአኗኗር ሁኔታችንና እና ፍጆታችን ለሰው ልጅ የኢኮኖሚ ብዝበዛ እና ምዝበራ የሚያጋልጥ መሆን የለበትም። ለምሳሌ፡- እንዲሁም የህፃናት ጉልበት የሚጠቀሙ ከሆነ በአካባቢው ህብረተሰብ ላይ ጉዳት የሚያደርስ ከሆነ ሴቶችን በማስታወቂያ አለአግባብ የሚጠቀም ምርቶችን መግዛት አይገባውም። እንዲህ ዓይነት ምርቶችን መግዛት በመታቀብ አምራቾች ምርትና አገልግሎት በሚያቀርቡበት ወቅት ምርት በሚመረትበት፣ በሚሸጥበት እና ጥቅም ላይ በሚውልበት ወቅት የሰው ልጅ ቦታ እንዳለው መልዕክት እያስተላለፈ ነው።

አለምአቀፍ ተቀባይነት ያላቸው 8 የሸማቾች መብቶች አሉ። እነሱም፡-

1. መሠረታዊ ፍላጎት የማሞላት፣
2. የደህንነት መብት፣
3. መረጃ የማግኘት መብት፣
4. አማራጭ የመግዛት መብት፣
5. የውክልና መብት
6. የመክሰስ መብት፣
7. ትምህርት የማግኘት መብት፣
8. በጤናማ አካባቢ የመኖር መብት

እነዚህ መብቶችን ለመጠቀም ኃላፊነትን መወጣት ይገባል። ብዙውን ጊዜ ኃላፊነቶች ከመብቶች ይቀድማሉ። ሸማቹ መብቶች እውቅና እንዲያገኝበት ኃላፊነቶችን ማወቅና መወጣት ይገባዋል። በዓለም ተቀባይነት ያላቸው 5 የሸማቾች ኃላፊነቶች አሉ። እነሱም፣

ሀ. በቂ ግንዛቤ የማግኘት መብት እና በድርጊቱ ተሳታፊ መሆን አለበት። ሸማቾ ስለሚገዛው

ምርት /አገልግሎት/ ዋጋ እና ጥራት በጣም የሚጠይቅ እና ንቁ መሆን አለበት። ሸማቹ

ላወጣው ገንዘብ ተመጣጣኝ ምርት እና አገልግሎት ማግኘቱን ማረጋገጥ አለበት። አማርጦ

የመግዛት መብቱን ለማስከበር ስለምርቱና /አገልግሎቱ/ በቂ ማጣራት ማድረግ አለበት።

ነጋዴውን ስለምርቱ በቂ መረጃ የመስጠት ግዴታ ስላለበት ስለምርቱና በተለይም፤

- ምርቱ የተሠራበት ሀገር፤
- የንግድ ምርቱ ክብደት መጠን ብዛት፤
- የምርቱ ስም፤
- ስለምርቱ ጥራት፤ ምርቱ የተሰራበት ዝርዝር
- ስለምርት አሠራር ወይም አጠቃቀም ዘዴ ..ወዘተ የመሳሰሉት መረጃዎችን መጠየቅና ማግኘት አለበት።

የሽያጭ ማስታወቂያዎች ሐሰተኛ አለመሆናቸውን እና የሚያሳስቱ አለመሆናቸውን ሸማቹ ማረጋገጥ አለበት። ታላቅ ቅናሽ 30% ቅናሽ የሚሉት እውነተኛ ቅናሽ መሆናቸውን ማረጋገጥ አለበት። በአጠቃላይ ሸማቹ ንቁ ተሳታፊ መሆን አለበት። የሸማቾ መብቶች ዋናው አስከባሪው ራሱ ነው።

ሸማቹ ባገኘው ገንዘብ ዋጋ መስጠት የሚችለው እራሱ ነው። መብቶቹ ሲሸራረፉ በነፃ የስልክ መስመር 8478 በመጠቀም መረጃ መስጠት ይኖርበታል። በአዋጅ ቁጥር 813/2006 የተሰጡት መብቶች ስለሚገዛው ዕቃ ወይም አገልግሎት ጥራትና ዓይነት በቂና ትክክለኛ መረጃ ወይም መግለጫ የማግኘት፣ እቃዎችንና ምርቶችን አማርጦ የመግዛት፣ የዋጋ ድርድር በማድረግ እንዲገዛ ያለመገደድ በአክብሮትና በትህትና የማስተናገድ እንዲሁም ለደረሰበት ጉዳት የመክሰስ መብቶች በሚጣሱበት ጊዜ ለባለሥልጣኑ የዳኝነት ችሎት በማመልከት መብቱን ማስከበር አለበት።

በዕቃ እና አገልግሎት ግዥ ወቅት ደረሰኝ መቀበል፣ ውል ከሆነ በሚገባ አንብቦ እና ተረድቶ መፈራረም፣ ደረሰኞችን እና ውሎቹን በአግባቡ ማስቀመጥ ይገባዋል።

ለ ተደራጅቶ መንቀሳቀስ አለበት። ያልተደራጀ ሸማች ለመበዘበዝ የተጋለጠ ነው። ስለዚህ

መብቶችን ለማስከበር በሸማች ማህበራት ሊደራጅ ይገባል። በዓለም የመጀመሪያው

ማህበራት የሸማቾች ነው። በዳበረ የነፃ ገበያ ኢኮኖሚ ሥርዓት ባለቸው ሀገሮች ዋጋ አንዱ

ከተወሰነ በኋላ ሸማቹ ጭማሪ ለውጥ አይቀበልም። ስለዚህ ሸማቹን ላለማጣት ነጋዴው

ጥንቃቄ ያደርጋል። አሁን ባለንበት የሉዓላዊነት ዘመን የሸማች ዘመን ሊባል የሚችል

ነው። በታሪክ እና በኮታ ተከልሎ መኖር እየቀነሰ ወይም እየጠፋ በመሄድ ላይ ነው።

ኩባንያዎች በዋጋ እና በጥራት በከፍተኛ ሁኔታ እየተወዳደሩ ስለሆነ ተጠቃሚ እያደረጉ ነው። አንዳንድ የእድገት ሞዴሎች የከፍተኛው የኢኮኖሚ ልማት ደረጃ ብዛት ያለው የሸማች ዘመን መፍጠር ነው ይላሉ (The age of Mass Communication) ይህ ማለት ብዛት ያላቸው የገጠር ነዋሪዎች በሳይክል እና በመሣሰሉት ከገጠር ወደ ከተማ በመመላለስ ብዛት የላቸው ሸቀጦች የሚገዙበት ዘመን መፍጠር ማለት ነው። ስለዚህ የእኛም ሸማች ከዚህ ሉዓላዊነት ተጠቃሚ መሆን አለበት።

**2. የሸማች ማህበራት ሚና**

ተቀባይነት የሌለው የዋጋ ጭማሪ ሲደረግ በሸማቹ ላይ የሚደርሰውን ብሶት የሸማች ማህበራት ያሰማሉ። ቅሬታውን ለመንግሥት እና ለሚዲያ አካላት ይገልጻሉ። በተለይም ለሚዲያ ቅሬታቸውን በማሰማት የሸማች ማህበራት የኩባንያዎች ተቀባይነት እንዲያጡ ሊያደርጉ ይችላሉ። ኩባንያዎችም መልካም ስማቸው እንዳይጎድፍ ጥንቃቄ ያደርጋሉ።

የሸማች ማህበራት መንግሥት ለሸማች መብቶች መጠበቅ የማያገለግሉ የሕግ ማዕቀፎች እንዲያወጣ እና የሸማች መብቶች መንግሥት እንዲያስጠብቅ ግፊት ማድረግ አለባቸው።

በአጠቃላይ የሸማች ማህበራት የሸማቹን አቤቱታዎች በመቀበል እና በማሰማት የመብት ጥሰት ላጋጠማቸው ወደ ባለሥልጣኑ የዳኝነት ችሎት እንዲመጡ ድጋፍ እና ምክር መስጠት ትክክለኛ መረጃ ለሸማቹ በማስተላለፍ የሸማቹን ግንዛቤ ከባለሥልጣኑ ጋር

በመተባበር ማሳደግ፣ እንዲሁም ሸማቹን የሚጎዳ የገበያ ክፍተቶች በጥናት እና በሪሶርች እንዲፈታ ከባለሥልጣኑ ጋር በጥብቅ መሥራት ይጠበቅባቸዋል።

በአጠቃላይ ማህበራት ኩባንያዎች ተጠያቂ እንዲሆኑ እና መሠረታዊ የሸማች መብቶች ሲጣሱ ድምፃቸውን ሊያሰሙ ይገባል።

### ስንታየሁ ግርማ

የንግድ ውድድርና ሸማቾች ጥበቃ ባለሥልጣን

ኮርፖሬት ኮሙኒኬሽን ዳይሬክተር